

M. ANTÒNIA SALVÀ

CARME MONTORIOL

M. TERESA VERNET

CARME SERRALLONGA

M. AURÈLIA CAPMANY

MONTSERRAT ABELLÓ

ROSER BERDAGUÉ

M. ÀNGELS ANGLADA

HELENA VALENTÍ

MARTA PESSARRODONA

M. ANTÒNIA OLIVER

MARIA-MERCÈ MARÇAL

TRADUCTORES §

MONTSERRAT BACARDÍ

PILAR GODAYOL

TRADUCTORES §

Montserrat Bacardí
Pilar Godayol

TRADUCTORES

Comissàries:
Montserrat Bacardí, Pilar Godayol i Carme Sanmartí

Textos:
Montserrat Bacardí i Pilar Godayol

Col·laboració:
Marta Company i Montse Simon

Agraïments:
Escola Isabel de Villena. Fundació Carme Serrallonga
Roser Berdagué
A l'Arxiu Serra d'Or i als fotògrafs per les fotografies d'ANTONIO GALEOTE (M. Àngels Anglada)
i FOTOS BARCELÓ (M. Antònia Oliver).
També a LEOPOLDO POMES (Marta Pessarrodona), RAFAEL VARGAS (Maria-Merçè Marçal) i
JOSEP CORONILLA (Montserrat Abelló)

Disseny: Eumogràfic

Edita:
Servei de Publicacions de la Universitat de Vic
C. Sagrada família, 7. 08500 Vic
www.uvic.cat

Impressió: Copysset
D.L.: B-44316-2006

ISBN-13 978-84-934995-4-9
ISBN-10 84-934995-4-4

Organitza:

UVIC Universitat de Vic
CEID. Centre d'Estudis
Interdisciplinaris de la Dona

Grup de recerca Estudis de Gènere: Dona i Societat

Amb el suport de:

 Diputació de Barcelona
xarxa de municipis

 Generalitat de Catalunya
Institut Català de les Dones

 Caixa Manlleu

5	PRESENTACIÓ
6	M. ANTÒNIA SALVÀ
10	CARME MONTORIOL
14	M. TERESA VERNET
18	CARME SERRALLONGA
22	M. AURÈLIA CAPMANY
26	MONTSERRAT ABELLÓ
30	ROSER BERDAGUÉ
34	M. ÀNGELS ANGLADA
38	HELENA VALENTÍ
42	MARTA PESSARRODONA
46	M. ANTÒNIA OLIVER
50	MARIA-MERCÈ MARÇAL

PRESENTACIÓ. L'exposició "Traductores" fa una ullada històrica a una activitat considerada sovint triplement subaltern: pel fet de reescriure textos d'altri, pel fet de traduir-los al català i pel fet d'haver-se'n encarregat dones. La tria se centra en alguns dels noms més representatius del segle XX, des de ben bé els orígens fins als nostres dies. Algunes han destacat en altres camps, especialment en la literatura, mentre que d'altres s'han lliurat a la traducció. Totes, en qualsevol cas, han contribuït a introduir nous corrents, noves idees i nous estils a la cultura catalana.

Maria-Antònia Salvà, Carme Montoriol, Maria Teresa Vernet, Carme Serrallonga, Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Abelló, Roser Berdagué, Helena Valentí, Maria Àngels Anglada, Marta Pessarrodona, Maria-Antònia Oliver i Maria-Mercè Marçal mereixen, també, un reconeixement per la seva faceta de torsimays, probablement la més desconeguda fins ara. Sens dubte, han obert camins que en aquest nou segle seran més fàcils de fressar.

El recorregut de l'exposició segueix un ordre cronològic i, de cada traductora, en presentem les dades biogràfiques essencials, una mostra d'originals acompanyada de les traduccions, alguns textos introductoris a les seves versions i alguns comentaris que han rebut.

Us convidem a descobrir l'altra meitat de la prodigiosa, gairebé mítica, tradició de la traducció catalana del segle XX.

M. ANTÒNIA SALVÀ

Maria Antònia Salvà i Ripoll (Palma, 1869 - Lluçmajor, 1958), poeta i traductora, es donà a conèixer el 1910 amb *Poesies*, al qual seguiren *Espigues en flor* (1926), *El retorn* (1934) i el llibre memorialístic *Entre el record i l'enyorança* (1955), entre altres títols. Traductora del provençal, el francès i l'italià, girà al català poemes esparços d'autors com Petrarca, D'Annunzio, Pascoli, Louis le Cardonnel, Francis Jammes i Andrée Bruguère de Gorgot. Les veritables creacions traductològiques de Salvà són les personalíssimes i reconegudes versions de *Mireia* (1917), de Frederic Mistral, del qual també traduí *Les illes d'or* (1910), i *Els promesos* (1922-23), d'Alessandro Manzoni. La *Mireia* de Salvà, com apunten Pirelló i Rosselló, "més que una simple traducció, es tracta d'una autèntica recreació". Salvà considerava *Mireia* com una obra pròpia i, per això, es mostrà força reticent a les correccions lingüístiques que li imposà l'Institut d'Estudis Catalans. El 1957 es publicaren les *Obres completes* de Frederic Mistral, les quals recollien les versions de Salvà i Guillem Colom. *Els promesos* és la segona obra que traslladà de Manzoni, després de la traducció, encara inèdita, dels *Inni Sacri* que va dur a terme a proposta de Joan Alcover. El 1945 tancà la seva discontinua però intensa trajectòria traductora amb la publicació dels *Poemes de santa Teresa de l'Infant Jesús*. Finalment, el 2002 aparegué una traducció dels millors poemes de Giovanni Pascoli que l'autora mallorquina va iniciar el 1916 i que la censura i la peculiar situació editorial catalana van impedir que sortís a llum.

Mireia de Frederic Mistral

CANT PROUMIÉ

Cante uno chato de Prouvènço.
Dins lis amour de sa jouvènço,
A través de la Crau, vers la mar, dins li bla,
Umble escoulan dóu grand Oumèro,
Iéu la vole segui. Coume èro
Rèn qu'uno chato de la terro,
En foro de la Crau se n'ès gaire parla.

Emai soun front noun lusiguèsse
Que de jouinesso; emai n'aguèsse
Ni diadèmo d'or ni mantèu de Damas,
Vole qu'en glori fugue aussado
Coume uno rèino, e caressado
Pèr nosto lengo mespresado,
Car cantan que pèr vautre, o pastre e gènt di
mas!

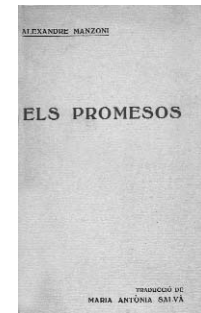
CANT PRIMER

Cant una jove de Provença.
En les amors de sa jovença,
a través de la Crau, vers la mar, entre el blat,
del gran Homer infant d'escola,
jo vull seguir-la a ella sola,
ja que, donzella camperola,
son nom, enllà la Crau, no és gaire anomenat.

Anc que en son front només lluía
la juvenesa, i no tenía
ni diadema d'or ni mantell de domàs,
Jo vull que en gloria sia alçada
com una reina, i festejada
per nostra llengua menyspreada.
Cantar vull per vosaltres, pastors i gent de
mas.

L'itinerari de MIREIA: de Provença a Mallorca,
de M. Antònia Perelló i Pere Rosselló,
a *Lectures de Maria Antònia Salvà*, a cura
de Lluïsa Julià (1996)

La *Mireia* de Maria Antònia Salvà és, efectivament, una creació poètica nova a partir del text mistralià. El seu caràcter creatiu es pot constatar en la introducció d'un nombre considerable d'expressions més elegants i poètiques, en l'eliminació d'aquelles que li podrien donar una certa connotació de vulgaritat i en la tendència a idealitzar i subratllar els aspectes positius de la realitat descrita, característiques totes elles que l'aproximen a l'estètica noucentista.

CARME MONTORIOL

Carme Montoriol i Puig (Barcelona, 1893-1966), dramaturga i prosista, després de dedicar-se a la música descobrí una forta vocació literària que es consolidà amb la publicació de la novel·la *Teresa o la vida amorosa d'una dona* (1932), la narració *Diumenge de juliol* (1936) i l'estrena de les obres de teatre *L'abisme*, *L'huracà*, *Avarícia* i *Tempesta esvaïda*. S'havia donat a conèixer amb la traducció completa, en vers, d'*Els sonets de Shakespeare*, encoratjada i aconsellada pel mestre Pompeu Fabra. La versió compta amb un pròleg d'Alexandre Plana i unes breus notes d'introducció a l'obra poètica shakespeariana de la traductora. Plana suggereix que els versos de Montoriol tenen "la virtut de la transparència i de la fluïdesa" i que això "fa aixecar el vel amb què el poeta cobreix a vegades les seves confidències". Del geni anglès també traslladà *Cimbellí* (1930) i *La nit de reis o el que vulgueu* (1935). Traduí altres obres, algunes encara inèdites, d'autors anglesos i nord-americans, entre els quals destaca Maurice Baring -molt en voga els anys trenta-, del qual girà *Daphne Adeane*.

Sonets de William Shakespeare

I

From fairest creatures we desire increase,
That thereby beauty's rose might never die,
But as the ripper should by time decease,
His tender heir might bear his memory;
But thou, contracted to thine own bright eyes,
Feed'st thy light's flame with self-substantial
fuel,
Making a famine where abundance lies,
Thyself thy foe, to thy sweet self too cruel.
Thou that art now the world's fresh ornament
And only herald to the gaudy spring,
Within time own bud buriest thy content
And, tender churl, mak'st waste in niggarding.
Pity the world, or else this glutton be,
To eat the worlds due, by the grave and thee.

I

From fairest creatures we desire increase...
Dels éssers bells, fillada desitgem
per a la flor de la beutat servir.
Que en tendre hereu, un jorn, l'esclat trobem
d'aquell passat tan dolç de recordar.

Mes tu, cegat pels propis ulls, ton flam
nodreixes amb ta sola folla ardor,
i fent sorgir de l'abundor, la fam,
amb tu cruel, t'ets l'enemic pitjor.

Essent del món el bell i frec ornat,
de primavera el més gentil herald,
en ton capoll enterres ton esclat,
i, avar mesquí, malgastes ton cabal.

Ten pietat del món, o el món, golós,
amb el que deus, t'engolirà confós.

**Breus notes d'introducció a
la traducció completa dels SONETS
DE SHAKESPEARE**, de Carme Montoriol,
a *Els sonets de Shakespeare* (1928)

Enamorada d'aquesta obra de Shakespeare,
vaig transcriure al català, i per a mon sol
plaer, alguns dels Sonets, triats precisament
entre aquells que encara no havien estat
traduïts.

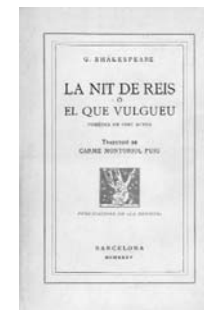
En tenia una trentena, quan un dia, a
l'Institut d'Estudis Catalans, vaig llegir-los al
meu estimat mestre Pompeu Fabra, el qual,
benvolent, volgué no trobar-los massa
dolents, i m'encoratjà a continuar-ne la
traducció, amb el propòsit, fixat des d'aquell
moment, que aquesta fos completa.

Introducció, d'Albina Fransitorra,
a *L'abisme, L'huracà* (1983)

L'educació de Carme fou similar a la de tantes
noies burgeses de l'època. Aviat, però, demos-
trà la seva facilitat per a l'estudi de les
llengües. Va arribar a conèixer a fons el
francès, l'italià, l'alemany i l'anglès. Volgué
aprofundir en el català i quan Pompeu Fabra
va fer, a la Universitat de Barcelona, un curset
de català comparat amb el llatí, ella, junt amb
la seva germana Lina, companya sempre
inseparable, hi assistí. Aquest curs fou
anterior als que el Mestre impartiria a
l'Institut d'Estudis Catalans. Els alumnes eren
sis: Mossèn Griera, Emili Vallès, dos joves dels
quals desconexem els noms i les dues
germanes Montoriol.

Cimbéli, de William Shakespeare (1930)

La nit de reis o el que vulgüeu, de William Shakespeare (1935)

M. TERESA VERNET

Maria Teresa Vernet i Real (Barcelona, 1907-1974), escriptora, publicà dos volums de poemes (1929 i 1931), alguns contes i unes quantes novel·les, la més coneguda de les quals, *Les algues roges* (1934), guanyà el premi Creixells. Abans de la guerra va traduir *Nocturn* (1932), de Frank Swinnerton, i *Dues o tres gràcies* (1934), una obra menor d'Aldous Huxley que, com les pròpies novel·les, se centren en la psicologia femenina: segurament s'inspirà en *Nocturn* per conformar el drama passional d'una de les protagonistes de *Les algues roges*. Del mateix Huxley traslladà més tard l'obra mestra *Contrapunt* (1986), versió publicada pòstumament. Després de la guerra deixà de banda la creació literària i es dedicà sobretot a les traduccions. Als anys seixanta versionà *Per una ètica humanística* (1965) d'Erich Fromm, *Rocs de Brighton* (1965) de Graham Greene i *Retrat d'un artista adolescent* (1967) de James Joyce. També traduí al castellà obres de Michel Carrouges, Jean Huguet o Charles Baudouin.

A portrait of the artist as a young man de James Joyce

ONCE upon a time and a very good time it was there was a moocow coming down along the road and this moocow that was coming down along the road met a nicens little boy named baby tuckoo...

His father told him that story: his father looked at him through a glass: he had a hairy face.

He was baby tuckoo. The moocow came down the road where Betty Byrne lived: she sold lemon platt.

*O, the wild rose blossoms
On the little green place.*

Retrat de l'artista adolescent de James Joyce

Al temps que les bèsties parlaven –i que n'eren, de bons, aquells temps!– hi havia una “muu” que baixava pel camí, i aquesta “muu” que baixava pel camí va trobar un noieta tot bufó que li deien cucut...

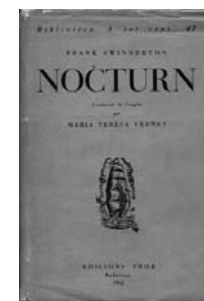
El seu pare li explicava aquest conte; el seu pare el mirava a través d'un vidre: i tenia la cara tota peluda.

Ell era el ninet de la casa, el cucut. I la vaqueta baixava pel camí, i allí vivia Betty Byrne: la que venia pastissos de llimona.

*Oh, la florida de roses de bardissa
al pradell verdejant.*

Presentació, de Joaquim Mallafrè, a Retrat de l'artista adolescent de James Joyce (1993)

Ens trobem davant de la novel·la completa de Joyce amb un català flexible i expressiu. Algun arcaisme de llenguatge reproduceix els de l'època en què fou escrita. Però la traducció del sentit, on el resultat pot ser literal sense engavanyaments deguts a la servil subjecció a la llengua del model i on el català sona amb veu pròpia sense trair allò que Joyce hauria escrit si ho hagués fet en la nostra llengua, fa que retrobem en el *Retrat de l'artista adolescent* tota la força que ens fa pròximes les obres universals.

Nocturn, de Frank Swinnerton (1932)

Contrapunt, d'Aldous Huxley (1986)

CARME SERRALLONGA

Carme Serrallonga i Calafell (Barcelona, 1909-1997), pedagoga i traductora, fundà, amb altres companys i companyes, l'Institut Escola, inspirat en la Institución Libre de Enseñanza. Acabada la Guerra Civil, creà l'escola Isabel de Villena seguint la mateixa línia pedagògica. Fou una de les primeres professores d'ortofonia que va tenir l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual. Coneixedora de diversos idiomes, especialment de l'alemany, l'anglès, el francès i l'italià, girà al català una vintena d'obres del teatre universal dels grans autors, com Jean Genet, Zakes Mda, Carl Sternheim, Ester Vilar o el seu admirat Bertolt Brecht. Serrallonga explicava que havia començat a aprendre alemany per poder conèixer a fons l'obra de Brecht. De l'alemany també portà al català autors com Georg Büchner, Heinrich Böll, Heinrich von Kleinst, Friedrich Dürrenmatt, Peter Handke, György Lukács, Goethe, Mozart, Hans Peter Richter, Arthur Schnitzler, Frank Wedekind o Alfred Döblin. Serrallonga féu petites incursions en la literatura anglesa i nord-americana, la italiana i, fins i tot, la sud-africana amb la versió *Romàntica història d'una monja*, de Zakes Mda. De l'anglès traduí *El dret d'escollir*, de Brian Clarke, *Una habitació amb bona vista*, d'E. M. Foster i *A la glorieta*, de Jane Bowles. De l'italià, versionà *El difunt Mattia Pascal*, de Luigi Pirandello, obra mestra del Premi Nobel, *El jardí dels Finzi-Contini*, de Giorgio Bassani, i la famosa *Una jornada particular*, d'Ettore Scola. Del francès traduí *Kean: adaptació de l'obra d'Alexandre Dumas*, de Sartre. El 1983 l'editorial La Galera li encarregà la traducció d'*En Jim Botó i en Lluc el maquinista*, de Michael Ende. Malgrat

ser pedagoga, fins aleshores Serrallonga no havia traduït mai literatura infantil. Féu accessible al públic jove català tota la màgia i el misteri que destil·len les obres de Jindra Capek, Sally Cedar, Dagmar Chidolue, Michael Ende, Barbara Gehrts, els Germans Grimm, Peter Härtling, Othmar Franz Lang, Mira Lobe, Boy Lornsen, Lois Lowry, Christine Nöstlinger, Otfried Preussler, Edith Schreiber-Wicke i Mark Twain. Ja jubilada, als vuitanta-quatre anys, Serrallonga es posà a estudiar rus pel plaer de poder llegir Txèkhov en la seva llengua originària. Abans de morir, treballava en la traducció d'un llibre de poemes d'Anna Akhmàtova i en la peça dramàtica *Peer Gynt*, d'Ibsen.

Berlin Alexanderplatz d'Alfred Döblin

Mit der 41 in die Stadt

Er stand vor dem Tor des Tegeler Gefängnisses und war frei. Gestern hatte er noch hinten auf den Äckern Kartoffeln geharkt mit den andern, in Strä flingskleidung, jetzt ging er im gelben Sommermantel, sie harkten hinten, er war frei. Er liess Elektrische auf Elektrische vorbeifahren, drückte den Rücken an die rote Mauer und ging nicht. Der Aufseher am Tor spazierte einige Male an ihm vorbei, zeigte ihm seine Bahn, er ging nicht. Der schreckliche Augenblick war gekommen [schrecklich, Franze, warum schrecklich?], die vier Jahre waren um. Die schwarzen eisernen Tor flügel, die er seit einem Jahre mit wachsendem Widerwillen betrachtet hatte [Widerwillen, warum Widerwillen], waren hinter ihm geschlossen. Man setze ihn wieder aus. Drin sassen die andern, tischlerten, lackierten, sortierten, klebten, hatten noch zwei Jahre, fünf Jahre. Er stand an der Haltestelle.

A la ciutat amb el 41

Era davant la porta de la presó de Tegel i era lliure. Ahir encara havia passat el rascle pel camp de patates amb els altres, vestit de presidiari, i ara duia un abric d'estiu groc; allà darrere els altres passaven el rascle i ell era lliure. Deixava passar un tramvia i un altre tramvia, estintolava l'esquena a la paret vermella i no se n'anava. El vigilant de la porta va passar unes quantes vegades pel seu davant, li va indicar el seu tramvia, però ell no se n'anava. Havia arribat el moment terrible (terrible, Franz, per què terrible?), els quatre anys s'havien acabat. Les negres portes de ferro que d'un any ençà havia observat amb creixent aversió (aversió, per què aversió), s'havien tancat darrere seu. El posaven de nou al carrer. A dins hi havia els altres que farien de fuster, vernissariens, classificariens, encolariens, encara en tenien per dos anys, per cinc anys. I ell era a la parada del tramvia.

De la traducció teatral. Parlant amb Carme Serrallonga, de Lourdes Mañé i María Dolores Herrera, a *Quaderns de Traducció i Interpretació*, 5/6 (1985), p. 172-173.

(...) sóc partidària de la literalitat tant com es pugui. Penso que és la manera més honesta de donar alguna cosa que se t'escapa contínuament dels dits. I que cada autor, cada obra, l'has d'agafar amb un esperit nou, i que la manera et va sortint a mesura que hi vas treballant. A mi m'és impossible de traduir Büchner, Brecht, Dürrenmatt, Jean Genet, amb una idea preconcebuda de «ho faré així». M'haig de crear un estat d'esperit, i he de rectificar contínuament, i he de refer, fins que a poc a poc sembla que el mateix autor et vagi indicant el camí. Fet i fet, traduint s'aprèn a llegir.

Galeria de mestres: Carme Serrallonga (1909-1997), de Marta Mata, a *Perspectiva Escolar*, 221 (gener 1998)

La seva intervenció a l'Adrià Gual ha estat decisiva per al teatre a Catalunya, com les seves traduccions d'obres de diverses llengües, seguint la música de cada una, com el seu plantejament de coneixement de la llengua viva amb les seves vives variants als primers programes de TVE, encara no TVC. La seva autoritat científica i humana en tots els camps, els obria al corrent constant de la renovació ciutadana, al costat de les generacions més joves.

M. AURÈLIA CAPMANY

Maria Aurèlia Capmany i Farnés, (Barcelona, 918-1991), novel·lista, assagista, política, activista cultural i dona de teatre, és autora d'una obra extensa i clarament ideològica. La divulgació de la història catalana, el compromís polític i el paper de la dona a Catalunya són els tres eixos de les seves reivindicacions. És aquest grau de militància el que la va empènyer, a més de qüestions econòmiques, a traduir per a Edicions 62 més de vint novel·les entre 1963 i 1968. Durant aquests cinc anys va traslladar obres d'autors francesos, italians i anglesos, entre els quals destaquen Italo Calvino, Pier Paolo Pasolini, Vasco Pratolini, Cesare Pavese, Elio Vittorini –amb els quals va donar a conèixer la prosa realista italiana de la postguerra–, Alain Fournier, Pierre Véry, James M. Cain, Terry Stewart i Georges Simenon. De Simenon va traduir sis novel·les policiaques en quatre anys, gènere pel qual estava especialment interessada no tan sols atesa la possibilitat de crear-ne un empelt en català, sinó també a fi de normalitzar-ne el llenguatge. Passats els seixanta va traduir, no tan intensament, per a Nova Terra, Dopesa i Laia, editorials amb les quals també va estar vinculada al llarg de la seva vida literària. Però si durant els primers anys de l'activitat traductora es va centrar en la novel·la, els setanta i els vuitanta van dur noves experiències en aquest camp: els clàssics de la literatura infantil i juvenil i l'assaig. El 1982 va traslladar *Fenomenologia i existencialisme*, de Jean-Paul Sartre, per tal de contribuir a la normalització del llenguatge filosòfic català. El 1986 tancà parcialment la seva llarga trajectòria traductora amb *Aquesta nit improvisem*, de Luigi Pirandello. Es tractava d'una aturada, perquè uns mesos abans de la seva mort es féu càrrec de la traducció de l'últim llibre de *La recerca del temps perdut* proustiana, *El temps retrobat* (1991), que havia començat i no va poder acabar Jaume Vidal Alcover.

Un barrage contre le Pacifique de Marguerite Duras

Il leur avait semblé à tous les trois que c'était une bonne idée d'acheter ce cheval. Même si ça ne devait servir qu'à a payer les cigarettes de Joseph. D'abord, c'était une idée, ça prouvait qu'ils pouvaient encore avoir des idées. Puis ils se sentaient moins seuls, reliés par ce cheval au monde extérieur, tout de même capables d'en extraire quelque chose, de ce monde, même si ce n'était pas grand-chose, même si c'était misérable, d'en extraire quelque chose qui n'avait pas été à eux jusque-là, et de l'amener jusqu'à leur coin de plaine saturé de sel, jusqu'à eux trois saturés d'ennui et d'amertume. C'était ça les transports: même d'un désert, où rien ne pousse, on pouvait encore faire sortir quelque chose, en le faisant traverser à ceux qui vivent ailleurs, à ceux qui sont du monde.

Un dic contra el Pacífic de Marguerite Duras

Els havia semblat, a tots tres, una bona idea comprar aquell cavall. Encara que servís tan sols per a pagar el tabac d'en Joseph. En primer lloc era una idea, demostrava que encara podien tenir idees. A més se sentien menys sols, units gràcies a aquell cavall al món exterior, tanmateix capaços d'arrencar-ne alguna cosa, d'aquest món, encara que no fos gran cosa, encara que fos una misèria arrencar-ne alguna cosa que no els pertanyia abans, i endur-se-la'n fins en aquell racó de plana saturada de sal, fins a ells, tots tres saturats d'avorriment i de tristesa. Els transports eren això: fins d'un desert, on no creix res, pots fer-ne sortir alguna cosa, fent que travessin els qui viuen lluny, els qui pertanyen al món.

La feina de traduir, de Maria Antònia Oliver (1992)

El que no va traduir gaire són autors. I això, en ella que era una feminista militant, només es pot concebre pel fet que les traduccions no les triava ella, sinó les editorials, i aleshores les dones no estàvem de moda com ara –perquè, d'haver-n'hi, ja n'hi havia! (...) Quan va poder triar, va triar, evidentment, la Virginia Woolf. I la traductora vaig ser jo. Mai no li he agraït prou a l'Aurèlia que em donàs aquella traducció. Ja havia llegit la Woolf en castellà, però traduir –i en això estàvem d'acord l'Aurèlia i jo– és fer una lectura molt a fons d'un autor, i amb aquella traducció se'm va revelar un mite. Un mite que ja era de l'Aurèlia i que me'l va traspassar a mi.

El Baró rampant, d'Italo Calvino (1965)

Liberty Bar, de Georges Simenon (1965)

MONTSERRAT ABELLÓ

Montserrat Abelló i Soler (Tarragona, 1918), llicenciada en Filologia Anglesa, és poeta i traductora. Entre 1939 i 1960 va treballar com a administrativa a Anglaterra i com a professora d'anglès a Xile. De retorn a Barcelona, va publicar *Vida diària* (1963), el seu primer llibre de poemes, i va exercir la docència fins a la jubilació. Ha recollit l'obra poètica completa en el volum *Al cor de les paraules* (2002). El contacte amb la literatura anglosaxona deixa fortes empremtes en l'obra d'Abelló i comença a traduir-ne autores i a promoure'n la publicació en català: *Arbres d'hivern* (1983), *Tres dones* (1993) i *Ariel* (1994) de Sylvia Plath, *Atlas d'un món difícil* (1994) d'Adrienne Rich i l'antologia bilingüe *Cares a la finestra* (1993), que recull composicions de vint poetes de parla anglesa del segle XX, entre les quals destaquen Stevie Smith, May Sarton, Anne Sexton, Adrienne Rich, Margaret Atwood, Anne Stevenson, Susan Griffin, Alice Walker o Sylvia Plath. També ha contribuït a la difusió de la poesia catalana per mitjà d'autotraduccions i de traduccions a l'anglès de Maria Àngels Anglada, Maria-Mercè Marçal i Olga Xirinacs, entre altres. Així mateix, Abelló ha traduït al català obres d'Agatha Christie (1965 i 1985), Iris Murdoch (1965), Charlotte Perkins Gilman (1971), Richard Bach (1977), E. M. Foster (1986 i 1987), Dylan Thomas (1995) i Gloria Montero (2000).

Arbres d'hivern de Sylvia Plath

CHILDLESS WOMAN

The womb
Rattles its pod, the moon
Discharges itself from the tree with nowhere to go.

My landscape is a hand with no lines,
The roads bunched to a knot,
The knot myself,

Myself the rose you achieve—
This body,
This ivory

Godly as a child's shriek.
Spiderlike, I spin mirrors,
Loyal to my image,

Uttering nothing but blood—
Taste it, dark red!
And my forest

My funeral,
And this hill and this
Gleaming with the mouths of corpses.

DONA SENSE FILLS

La matriu
sacseja la seva beina, la lluna
es desprèn de l'arbre sense saber on anar.

El meu paisatge és una mà sense cap ratlla,
els camins lligats en un nus,
el nus sóc jo,

jo la rosa que aconseguí:
aquest cos,
aquest ivori

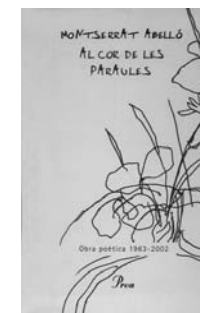
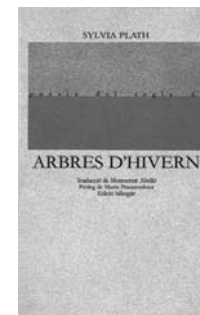
diví com el crit de l'infant.
Com una aranya, teixeixo miralls,
fidels a la meua imatge,

no dic res sinó sang.
Tasteu-la, vermella i fosca!
I la meua selva

el meu funeral,
i aquesta muntanya i aquesta
lluïtor de les boques dels cadàvers.

Pròleg de l'antologia CARES A LA FINESTRA (1993)

L'impuls de fer aquesta antologia de dones poetes de parla anglesa em vingué donat per diverses raons: adonar-me del poc conegudes que eren aquí la majoria d'aquestes poetes, les traduccions gairebé inexistent i la tradició poètica nostra, d'alt nivell en molts casos, però bastant desfasada quant a noves tendències i, sobretot, la falta de precursors o models en què emmirallar-nos en un país com el nostre, en el qual la poesia de dones sempre ha estat mirada des d'una òptica masculina, com una poesia menor, i no han estat mai més de dues o tres les poetes considerades dignes de figurar entre els seus companys masculins. No és cap exageració: no cal sinó agafar qualsevol antologia, llibre de text, llista de participants a les lectures poètiques, etc., perquè això es faci evident. Va ser aleshores, i després de veure publicada la meua traducció de Sylvia Plath *Arbres d'hivern* (El Mall, 1985), que, alentada per les meves amigues poetes i algun amic, vaig començar a confeccionar una llista de dones poetes de parla anglesa del segle XX i vaig limitar-ne el nombre a vint nascudes dins d'aquest segle.

ROSER BERDAGUÉ

Roser Berdagué i Costa (Montcada i Reixac, 1929), llicenciada en Filosofia i Lletres, prolífica traductora professional de l'anglès, el francès i l'italià, ha girat al castellà cap a tres-cents títols, que van des de la narrativa, la crítica literària, l'economia, la història, la política, la biografia, la ciència-ficció, la filosofia, la psicopedagogia, l'art, l'arquitectura, la lingüística, la jardineria o la cuina: des de les novel·les contemporànies de l'afroamericana Terry McMillan, clàssics com *Gargantúa y Pantagruel*, de François Rebelais, o *Cándida*, de George Bernard Shaw, obres de premis Nobel com *Menos que uno*, de Joseph Brodski, o *Ravelstein*, de Saul Below, o bé novel·les de la literatura catalana com ara *La salvaje*, d'Isabel-Clara Simó, o *Calle Bolivia*, de Maria Barbal. Al català ha traslladat una quarantena d'obres d'origen divers, majoritàriament per a Edicions de l'Eixample i les editorials Laertes i Joventut, des d'obres d'il·lustres novel·listes angloamericans com *Per a llegir quan es fa fosc* (1984), de Charles Dickens, *L'hotel encantat* (1986), de Wilkie Collins, *Benito Cereno* (1987), de Herman Melville, o *La narració d'Arthur Gordon Pym* (1992), d'Edgar Allan Poe, relats infantils i juvenils d'Enid Blytton, Vernon Lee o M. R. James, històries sobrenaturals i de por com *Les històries imprevistes* (1988) de Roald Dahl, fins a tractats d'economia o d'educació, manuals de sexualitat, pensament oriental, guions per a la televisió i el teatre o un llibre de divulgació sobre les malalties del cor. La qualitat i la gran quantitat de versions delaten Berdagué: de la traducció, n'ha fet un ofici i, ahora, una autèntica vocació.

Benito Cereno de Herman Melville

Some months after, dragged to the gibbet at the tail of a mule, the black met his voiceless end. The body was burned to ashes; but for many days, the head, that hive of subtlety, fixed on a pole in the Plaza, met, unabashed, the gaze of the whites; and across the Plaza looked towards St. Bartholomew's church, in whose vaults slept then, as now, the recovered bones of Aranda: and across the Rimac bridge looked towards the monastery, on Mount Agonia without; where, three months after being dismissed by the court, Benito Cereno, borne on the bier, did, indeed, follow his leader.

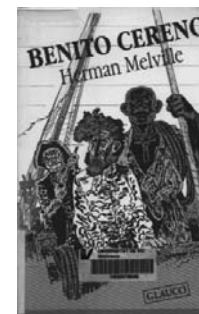
Al cap d'uns quants mesos, arrossegat fins a la forca lligat a la cua d'un ruc, el negre va arribar a la muda fi dels seus dies. El cos va ser cremat i reduït a cendra, però durant molts dies, el cap, aquell rusc de subtileza, clavat en un pal al bell mig de la plaça, va desfilar, desvergonyidament, l'esguard dels blancs, ell fitant amb el seu l'església de San Bartolomé, a l'altre costat de la plaça, en les voltes de la qual reposaven les recuperades despulles d'Aranda i, més enllà encara, a l'altra banda del pont Rimac, el monestir de Monte Agonía, on al cap de tres mesos, havent estat absolt pel tribunal, Benito Cereno, transportat en el taüt, va seguir vertaderament el seu senyor.

O no existim o som excel·lents, no hi ha terme mitjà, de Dolors Udina,

Quaderns. Revista de Traducció, 13 (2006), p. 186-187.

Quant temps necessites per traduir, per exemple, una novel·la de tres-centes pàgines?

Cal fer el càlcul amb revisió i tot perquè m'hi estic molt, revisant. Primer vaig traduït i després faig una revisió a consciència amb l'original al davant per si m'he deixat una frase o m'he equivocat. Vaig canviant de mètodes. En l'última novel·la que he traduït, per exemple, anava compulsant paràgraf per paràgraf, frase per frase i, en acabar un capítol, deixava de banda el llibre i el llegia sencer i traduït d'una tirada. Per a mi, tres-centes pàgines són un mes i mig de feina; normalment calculo dues-centes pàgines al mes, amb alguns caps de setmana. Si sóc a casa i no tinc gent, també treballo. Com que és el que més m'agrada...

Benito Cereno, de Herman Melville (1987)

La trompeta acústica, de Leonora Carrington (1991)

M. ÀNGELS ANGLADA

Maria Àngels Anglada i d'Abadal (Vic, 1930 - Figueres, 1999), poeta, novel·lista, hel·lenista i crítica literària, el món grecollatí va esdevenir un dels grans pilars de la seva obra. Aquesta poeta que escrivia novel·la va ser traductora dels clàssics en l'antologia de poesia lírica escrita per dones *Les germanes de Safo* (1983) i en els *Epigrames* de Meleagre de Gàdara (1993), poeta hel·lenístic del segle I a qui va anomenar "el primer trenador de garlandes" perquè sembla que va ser el fundador del gènere de l'antologia. Totes dues obres reproduïxen la vida quotidiana de l'antiguitat clàssica, la concreció de l'amor i la mort, la feina i el lleure, la passió i el desig sexual. Així mateix, va fer feina de torsimany en els seus tres llibres de viatges: *Paisatge amb poetes* (1988), *Paradís amb poetes* (1993) i *Retalls de la vida a Grècia i Roma* (1997), en els quals se serveix de la poesia per a (re)construir, en forma d'assaig, les geografies grega i italiana. Va recuperar del segle XV la figura del poeta i traductor de la *Divina Comèdia*, Andreu Febrer, vigatà com ella, en la novel·la *L'agent del rei* (1991). També va girar al català l'única novel·la en castellà del figuerenc Abdó Terradas, *L'esplanada* (1987).

Les germanes de Safo de Meleagre de Gàdara

Πλέξω λευκόιον, πλέξω δ' ἀπαλήν ἄμα μύρτοις
νάρκισσον, πλέξω καὶ † τὰ γελῶντα κρίνα,
πλέξω καὶ κρόκον ἠδὺν· ἐπιπλέξω δ' ὑάκινθον
πορφυρέην, πλέξω καὶ φιλέραστα ρόδα,
ὡς ἂν ἐπὶ κροτάφοις μυροβοτρυχοῦ Ἡλιοδώρας
εὐπλόκαμον χαίτην ἀνθοβολῆ στέφανος.

Trenaré el violer, trenaré amb la murtra el delicat
narcís, trenaré els somrients lliris,
trenaré el dolç safrà, amb el jacint
de porpra, i les roses amigues dels amors,
perquè damunt les temples d'Heliadora
de rínxols flairosos
la meva garlanda inundi de flors la seva cabellera
de bells tirabuixons.

Introducció, de Maria Àngels Anglada,
a *Les germanes de Safo* (1983)

Pel que fa al conjunt de les meves versions dels originals grecs, fetes sobre els textos esmentats, m'he guiat pel criteri de la literalitat, en tot allò que m'ha semblat possible, respectant sempre el nombre de versos, i he mirat de conservar sovint l'ordre dels mots i la composició dels adjectius fins on he pogut. Conec les limitacions de tota traducció però especialment les meves, i per això no he cercat de reproduir en català el díptic elegíac en un gènere tan condensat com és l'epigrama; ara, he donat un ritme als versos, per provar de reflectir una boirosa imatge, sé prou bé que llunyana i entelada, de la graciosa música original.

HELENA VALENTÍ

Helena Valentí i Petit (Barcelona, 1940-1990), novel·lista, filòloga i traductora, va exiliar-se voluntàriament a Anglaterra, on de primer va treballar a diverses universitats i després va buscar en la traducció el mitjà de vida. Va traduir-hi al castellà, entre altres autors i autores, William Blake, Marilyn French, Nicholas Guild, Najib Mahfuz, Harold Robbins, Bernice Rubens, Roger T. Taylor i Doris Lessing. De Lessing, va traslladar-ne *El cuaderno dorado* (1978), l'obra més apreciada i popular de l'autora. De retorn a Catalunya, el 1974, va compaginar la traducció amb la narrativa pròpia: *L'amor adult* (1977), *La solitud d'Anna* (1981), *La dona errant* (1986) i *D'esquena al mar* (1991). També va sentir-se especialment atreta per Virgínia Woolf (*Una cambra pròpia*, 1978, i *Alfar*, 1984) i per Katherine Mansfield (*Un home casat i altres crueltats*, 1984, i *La garden party i altres contes*, 1989). Així mateix, va reescriure en català *Jo, Claudi* (1986), de Robert Graves, *El factor humà* (1988), de Graham Greene, i *Viatges indiscrets* (1990), de Lisa St. Aubin, un recull de contes d'autores del segle xx.

A Room of one's own de Virginia Woolf

Everybody was assembled in the big dining-room. Dinner was ready. Here was the soup. It was a plain gravy soup. There was nothing to stir the fancy in that. One could have seen through the transparent liquid any pattern that there might have been on the plate itself. But there was no pattern. The plate was plain. Next came beef with its attendant greens and potatoes – a home trinity, suggesting the rumps of cattle in a muddy market, and sprouts curled and yellowed at the edge, and bargaining and cheapening, and women with string bags on Monday morning. There was no reason to complain of human nature's daily food, seeing that the supply was sufficient and coal-miners doubtless were sitting down less. Prunes and custard followed. And if anyone complains that prunes, even when mitigated by custard, are an uncharitable vegetable (fruit they are not), stringy as a miser's heart and exuding a fluid such as might run in miser's veins who have denied themselves wine and warmth for eighty years and yet not given to the poor, he should reflect that there are people whose charity embraces even the prune. Biscuits and cheese came next, and here the water-jug was liberally passed round, for it is the nature of biscuits to be dry, and these were biscuits to the core. That was all. The meal was over.

Una cambra pròpia

Hi érem totes, al menjador immens. El sopar estava a punt. Ja havien servit la sopa. Era una sopa de caldo lleuger. No pas res que desvetllés la imaginació. El líquid era prou transparent per permetre-us de veure el dibuix del fons del plat, si n'hi havia. Però no. La vaixel·la era senzilla. Després vingué la vedella amb l'acostumat acompanyament de patata i verdura, trinitat casolana que ens recorda les mitjanes del bestiar al mercat fangós, i les cols de vores arrissades i color esgrogueït, i el regateig i els preus a la baixa, a més de les dones amb cabassos, els dilluns al matí. Hauria estat absurd, de queixar-se del menjar quotidià de la raça humana, sobretot perquè les racions eren suficients i els miners s'acontentaven amb molt menys. Per postres, prunes i crema. I si algú gosava d'objectar res contra les prunes, tot i que anaven endolcides amb crema, perquè són una verdura ingrata (de fruita no en tenen res), eixarreïdes com el cor d'un gasiu i amb un suc com el que segurament corre per les venes dels garrepes que no s'han permès un got de vi ni cap mena d'escalforeta en vuitanta anys, tot i que no han donat mai res a un pobre, que pensi que hi ha gent la generositat de la qual inclou fins i tot les prunes. Després, galetes amb formatge, i aleshores circulà el gerro d'aigua, perquè, com sabeu, les galetes sempre són un punt seques, i allò eren galetes de debò. I ja està. L'àpat s'havia acabat.

Pròleg d'UN HOME CASAT I ALTRES CRUELTSATS,

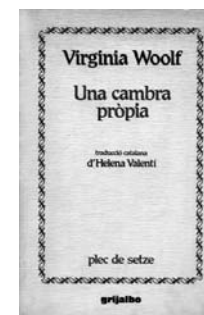
de Katherine Mansfield

En posar-me a escriure sobre Katherine Mansfield el cap se'm converteix en una gàbia plena d'ocells i tot de mots, llum, esclat, entrellum, centella, llampec, fulgor, voleien d'una banda a l'altra i es penegen dels filferros. I se m'acut de comparar la seva obra literària amb la vessant de solana i els seus diaris amb l'obaga, i dir que els seus contes fan l'efecte de remolins de llum que xuclen el lector vers el cor negre d'un cercle tancat i absolut, o bé que em fan pensar en un curt circuit, que d'una llum esclatant et transporta a la més negra foscor. O bé que llegir les seves narracions, diaris i cartes d'una manera sistemàtica ha estat com navegar riu amunt i ben aviat he perdut el sentit de l'orientació, he tingut la impressió que la deua era sempre a tocar, en cada imatge, gairebé en cada mot. I així em passa que si d'una banda tinc la sensació de trobar-me davant d'una obra massa breu i incompleta, d'una altra penso que en cada narració hi ha el sentit de tota l'obra condensat.

Cap a una genealogia de dones traductores: Helena Valentí,

de Marta Pessarrodona,
a Àlbum Helena Valentí (2005)

Personalment, rellegint les novel·les i narracions d'Helena Valentí sempre hi veig, per més que passin a Ciutat Vella, presumiblement, una mena d'atmosfera que em recorda el Hampstead londinenc de Lessing, per exemple, mentre que el format postmodernista en la seva brevetat indefectiblement m'aboquen a la icona de Bloomsbury.

MARTA PESSARRODONA

Marta Pessarrodona i Artigas (Terrassa, 1941), poeta i assagista, els seus versos porten la marca intrínseca de la traducció, tant per la temàtica com pels afegits lingüístics d'altres llengües. Com a assagista ha publicat nombroses introduccions a obres d'escriptors i escriptores anglesos i nord-americans, especialment del Grup de Bloomsbury. Traductora de l'anglès i el francès, ha girat al castellà autors i autores com ara Althusser, Bell, Cardinal, Doctorow, Foster, Frame, Hellman, Hudson, Jong, Lessing, Rieff, Russell, Tomalin, Updike, Walsh i Leonard Woolf. Al català ha traslladat diverses peces de teatre –la majoria, inèdites– de Pinter, Medoff, Russell, Wesker i Duras. De Duras, entre altres títols, el 1985 va traduir *L'amant*, narració de caire autobiogràfic. En la mateixa línia memorialística cal incloure la versió d'*Una vida pròpia* de Gerald Brenan (1989). Així mateix, el 1991 va traduir la biografia que Françoise Sagan va escriure, en forma de correspondència, de l'actriu Sarah Bernhardt. Pessarrodona també ens condueix per altres llibres on el jo és el protagonista: *La terra és rodona* (1984) de Gertrude Stein, *L'avenir és llarg* (1992) de Louis Althusser i *Una dona desconeguda* (2000) de Lucia Graves. El 2003 va girar l'assaig *Davant el dolor dels altres* de l'escriptora i periodista Susan Sontag.

Davant el dolor dels altres

de Susan Sontag

In June 1938 Virginia Woolf published *Three Guineas*, her brave, unwelcomed reflections on the roots of war. Written during the preceding two wars, while she and most of her intimates and fellow writers were rapt by the advancing fascist insurrection in Spain, the book was couched as the very tardy reply to a letter from an eminent lawyer in London who had asked, 'How in your opinion are we to prevent the war?' Woolf begins by observing tartly that a truthful dialogue between them may not be possible. For though they belong to the same class, 'the educated class', a vast gulf separates them: the lawyer is a man and she is a woman. Men make war. Men (most men) like war, sin for men there is 'some glory, some necessity, some satisfaction in fighting' that women (most women) do not feel or enjoy. What does an educated –read: privileged, well-off– woman like her know of war? Can her recoil from its allure be like his?

Al juny del 1938 Virginia Woolf va publicar *Trees guinees*, les seves reflexions valentes, inoportunes, sobre les arrels de la guerra. Escrit al llarg dels dos anys anteriors, mentre ella i la major part dels seus amics íntims i dels seus col·legues escriptors estaven absorts per la progressiva insurrecció feixista a Espanya, el llibre era l'expressió de la resposta ajornada llargament a una carta d'un eminent advocat de Londres que li havia preguntat: «Com, segons vostè, nosaltres podríem evitar la guerra?» Woolf comença per observar amb aspror que un diàleg entre tots dos potser no és possible. Perquè encara que pertanyin a la mateixa classe, «gent culta», els separa un immens abisme: l'advocat és un home i ella, una dona. Els homes fan la guerra. Als homes (la majoria d'homes), els agrada la guerra, perquè per als homes hi ha una «certa glòria, certa necessitat, certa satisfacció en la lluita» que les dones (la majoria de les dones) ni la senten ni la gaudeixen. Què en sap una dona culta –llegiu: privilegiada, acomodada– com ella, de la guerra? Pot la seva prevenció de sentir-se'n fascinada ser com la d'ell?

Quentin Bell, fill de Bloomsbury,
a Avui (6 gener 1997).

Vaig conèixer Quentin Bell a Barcelona, en una primera visita seva a la nostra ciutat. El vaig conèixer perquè ell es va preocupar per tenir el telèfon de la seva traductora. A partir d'aleshores, em va honorar amb la seva amistat, complementada per la de la seva muller, Anne-Olivier Bell, excel·lent curadora dels diaris de Virginia Woolf.

L'amant, de Marguerite Duras (1985)

Una vida pròpia, de Gerald Brenan (1989)

M. ANTÒNIA OLIVER

Maria Antònia Oliver i Cabrer (Manacor, 1946), novel·lista i traductora, és coneguda popularment per les seves novel·les policiaques, que protagonitza la investigadora privada feminista, d'origen mallorquí, Lònia Guiu. A més d'admirar Virginia Woolf, n'ha traduït tres títols cabdals: *Orlando* (1985), *Els anys* (1988) i *Les ones* (1989). Així mateix, ha acostat altres obres rellevants d'autores i autors clàssics, anglesos i francesos, com *Moby Dick* (1984), de Herman Melville, *Frankenstein* (1992), de Mary Shelley, o *El castell dels Carpats* (1998), de Jules Verne. Del rus ha traslladat, amb l'eslavista Ricard San Vicente, un conjunt de relats de Txèkhov. Entre els escriptors contemporanis que ha acostat sobresurt la versió d'*Una conxorxa d'enzes*, de John Kennedy Toole (1990). Com afirma en la nota sobre la traducció de *Moby Dick*, "la complexitat i la riquesa del lèxic emprat per Melville, la varietat i la mescladissa dels nivells de llenguatge, l'envitricollament sintàctic de molts fragments, em meravellen i em desconcerten tot sovint". Però traduir també és traïr, "fins que no assumeixes que les traduccions que fas són una traïció a l'obra original, no podràs traduir tranquil·la i, a més, no ho faràs bé", assevera en un article dedicat a les traduccions de Maria Aurèlia Capmany (1992).

Orlando de Virginia Woolf

(...) and tried another. For she had a great variety of selves to call upon, far more than we have been able to find a room for, since a biography is considered complete if it merely accounts for six or seven selves, whereas a person may well have as many thousand. Choosing, then, only those selves we have found room for, Orlando may now have called on the boy who cut the nigger's head down; the boy who strung it up again; the boy who sat on the hill; the boy who saw the poet; the boy who handed the Queen the bowl of rose water; or she may have called upon the young man who fell in love with Sasha; or upon the Courtier; or upon the Ambassador; or upon the Soldier; or upon Traveller; or she may have wanted the woman to come to her; the Gipsy, the Fine Lady, the Hermit; the girl in love with life; the Patroness of Letters; the woman who called Mar (meaning hot baths and evening fires) or Schelmerdine (meaning crocuses in autumn woods) or Bonthrop (meaning the death we die daily) or all three together –which meant more things than we have space to write out-all were different and she may have called upon any one of them.

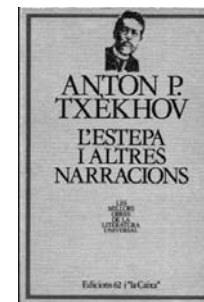
I en va provar un altre. Perquè tenia una gran diversitat de jos per cridar, molts més dels que nosaltres hem agombolat en aquest espai, atès que una biografia es considera completa només que contempli sis o set jos, mentre que una persona en pot tenir uns quants milers. Així doncs, entre els que han tingut cabuda aquí, Orlando ara podia triar entre cridar el noi que tallava el cap del moro, el noi que tornava a penjar, el noi que seia dalt del turó, el noi que va veure el poeta, el noi que va donar a la Reina la gibrella d'aigua de roses; també podia haver cridat el jove que es va enamorar de Sasha, el Cortesà, l'Ambaixador, el Soldat, el Viatger; també hauria pogut voler fer venir la dona, la Gitana, la Gran Dama, l'Ermitana, la noia enamorada de la vista, al Mecenes, la dona que deia Mar (volent significar banys calents i focs d'horabaixa), la que deia Shelmerdine (volent significar safrans en els boscos de tardor), o la que deia Bonthrop (volent significar la mort que morim cada dia), o totes tres alhora (que signifiquen moltes més coses que no espai tenim per a escriure-les). Tots eren diferents i en podia haver cridat qualsevol.

Nota sobre la traducció, a *Moby Dick* de Herman Melville

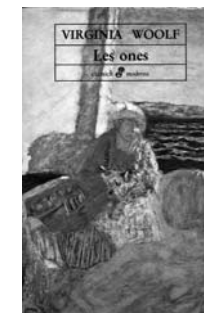
Fidelitat, en el món de la traducció no vol dir literalitat. Una traducció literal trairia tant l'autor com la llengua a la qual tradueixes, perquè seria intel·ligible i, en conseqüència, no es conservaria res del que un autor ha abocat a una obra i, a més, la llengua de la versió seria una llengua inventada seguint el model de la llengua original de l'obra. Així doncs, el secret d'una bona traducció rau, precisament, a defugir la literalitat i mantenir la fidelitat, la descoberta d'aquest secret (potser encara una descoberta només parcial) ha estat la meva aventura personal, enrolada al Pequod durant més d'un any.

Maria Antònia Oliver, una fruita àcida, de Jordi Coca, a *Serra d'Or*, 253 (octubre 1980), p. 13-16.

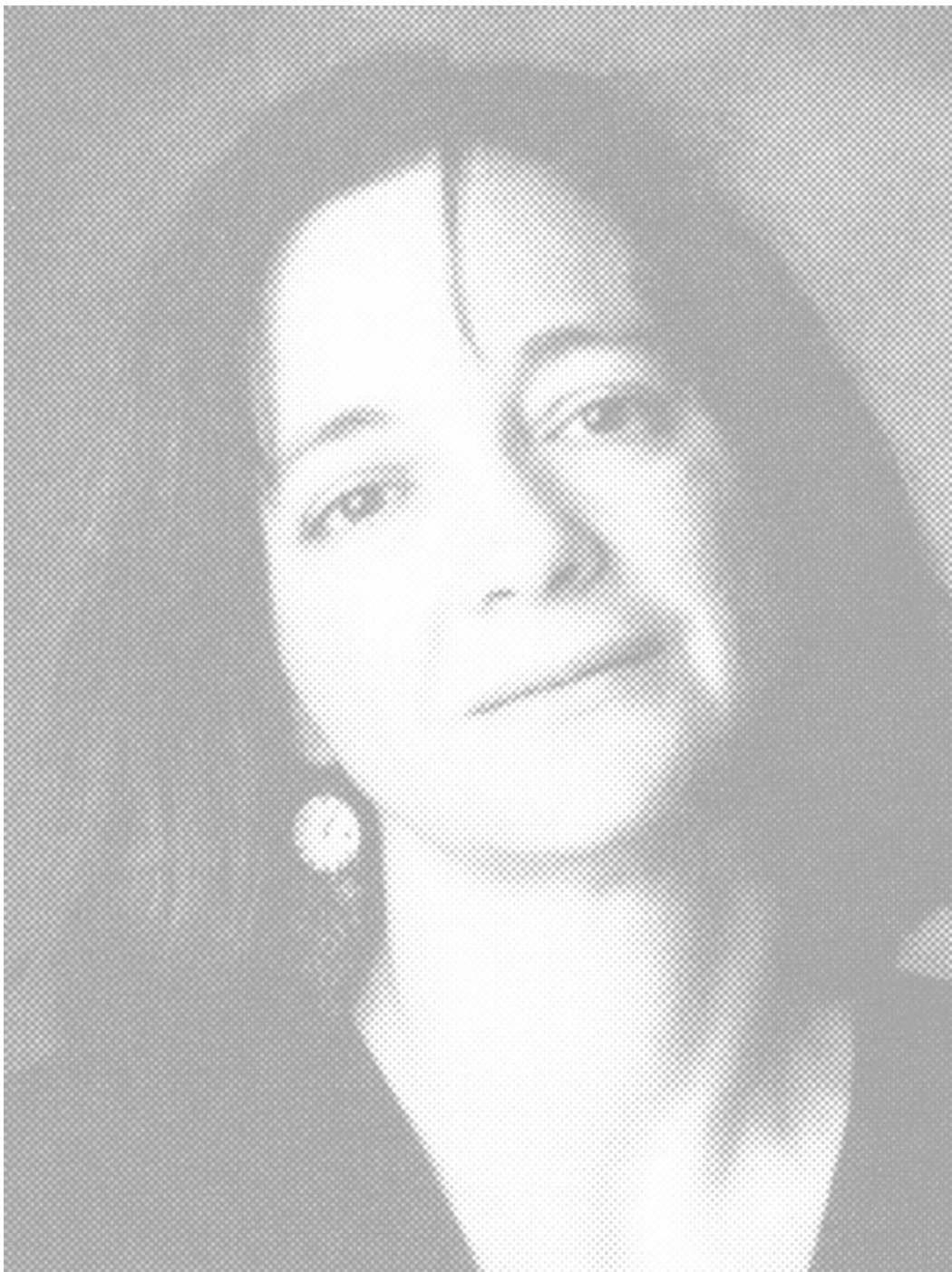
I també durant aquest temps, a més de traduir tantes coses «per ofici», pots traduir *Els anys*, de Virginia Woolf, a qui, et sembla, ja havies llegit –potser era una altra persona– quan encara vivies a Mallorca. En fer la traducció, però, la Woolf t'impresiona; és tot un descobriment. Ara, a casa, al despatx on treballes, tens un cartell de Virginia Woolf. La tens tota envoltada de llibres, mirant la terrassa malenconiosament. Maria–Aurèlia Capmany, l'ha pintada així: «oval suau, ulls bellíssims enfonsats en les òrbites, coll llarg, llavis molsuts».

L'estepa i altres narracions, d'Anton P. Txekhov (1982)

Les ones, de Virginia Woolf (1989)

MARIA-MERCÈ MARÇAL

Maria-Mercè Marçal i Serra (Ivars d'Urgell, 1952 - Barcelona, 1998), poeta i novel·lista, va desenvolupar una obra literària combativa, ideològica i visiblement sexuada. A *Cau de llunes* (1977), el seu primer llibre de poemes, Marçal ja va enunciar el que serien els tres grans eixos de la seva vida i obra, que s'entrelliguen indestriablement: haver nascut dona, de classe baixa i nació oprimida. Preocupada pel poc reconeixement de les dones en el món de la cultura, va recuperar noms d'escriptores sovint no gaire ateses pel cànon i en va traduir algunes obres: *La dona amagada* (1985), de Colette, *El tret de gràcia* (1990), de Marguerite Yourcenar, *L'oneiropompe* (1992), de Leonor Fini, i, en col·laboració amb l'eslavista Monika Zgustová, *Rèquiem i altres poemes* (1990), d'Anna Akhmàtova, i *Poema de la fi* (1992), de Marina Tsvetàieva. La poesia i l'única novel·la de Maria-Mercè Marçal, *La passió de Renée Vivien* (1994), tracten de la dona, de la subjectivitat femenina i de les relacions amb ella mateixa i amb el món de l'escriptura; les seves traduccions, també. Marçal tria a consciència les autores i les obres que tradueix: a més de la solidaritat i la militància, es mou per la fascinació que sent per la seva trajectòria vital i literària.

Rèquiem i altres poemes d'Anna Akhmàtova

ДАНТЕ

«Il mio bel San Giovanni.»

Inferno. DANTE

Он и после смерти не вернулся
В старую Флоренцию свою.
Этот, уходя, не оглянулся,
Этому я эту песнь пою.
Факел, ночь, последнее объятие,
За порогом дикий вопль судьбы.
Он из ада ей послал проклятье
И в раю не мог ее забыть, —
Но босой, в рубахе покаянной,
Со свечей зажженной не прошел
По своей Флоренции желанной,
Вероломной, низкой, долгожданной...

DANTE

«Il mio bel San Giovanni.»

Inferno. Dante

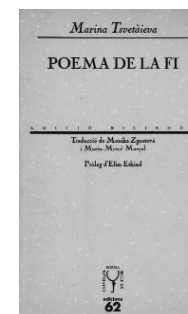
No tornà ni després de la mort
a la vella Florència seva
i, quan se n'allunyava, no es tombà:
a aquest home dedico el meu cant.
Torxa, nit, la darrera abraçada
rere el llindar – crit ferest del destí.
Des de l'infern estant la maleïa
i al paradís no la pogué oblidar!
Però mai amb vestit de penitent
no caminà, amb l'atxa encesa, descalç,
per la seva Florència estimada,
abjecta, vil, desig sense remei.

Traduir poesia russa, de Monika Zgustová, a *Versions d'Akhmàtova i Tsvetàieva,* de Maria-Mercè Marçal i Monika Zgustová (2004)

Un dia d'estiu, fa aproximadament quinze anys, Maria-Mercè Marçal i jo vam dinar al pati d'un restaurant de Gràcia. Feia calor, no teníem pressa, els temes de la nostra conversa canviaven sovint i giraven a l'entorn de la literatura, de l'amistat, dels amors i desamors, dels viatges i de les diferents cultures del món. Maria-Mercè em va preguntar encuriósida sobre la literatura russa; més que res li interessava el que havien escrites dones d'aquell país. Li vaig parlar de dues escriptores nascudes a finals del segle passat, conegudes, sobretot, per la seva poesia. Aleshores la meva amiga es va desfer en preguntes, fins al punt d'obligar-me a recitar-li uns quants versos de cadascuna, en l'original rus i després en català, en una traducció improvisada al vol. En arribar a conèixer, a grans tretes, la vida i l'obra de cadascuna de les dues, Maria-Mercè, dins la calma i la serenitat que la caracteritzaven, es va mostrar entusiasmada. No calia dir res més. Tant ella com jo havíem comprès que teníem un projecte comú. A l'hora del comiat, l'amiga em va dir: “Quan em portaràs la tria? I la traducció?”

La dona amagada, de Colette (1985)

Poema de la fi, de Marina Tsvetàieva (1992)

Aquesta publicació s'ha editat amb motiu de
l'exposició TRADUCTORES.
Octubre de 2006

